

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

II. Géza, IV. Béla és a magyar urak székei.

A magyar történeti irodalomban már többször idézték vagy említették *Freisingi Ottó* krónikájának ezt a helyét: „Királyunk (II. Géza) udvarában összejönnek, amikor is az előkelőbbek közül némelyek *széket visznek magukkal* és országuk állapota fölött tárgyalni, tanácskozni el nem mulasztják, a téli hideg alatt ezt a saját hajlékaikban cselekszik“. (Gombos F. A. Középkori Krónikások XV—XVI, 32, 108). *Rogerius* mester siralmas énekének ugyancsak e székekről szóló részlete is közismert, amely szerint IV. Béla király „az országnagyok dolyfös merészségét fékezve, megparancsolá, hogy ha valamely országnagy egyháznagyain, az érsekeken és püspökökön kívül, jelenlétében *valami székre merne ülni*, kellő büntetéssel lakoljon, megégettetvén ottani székeiket, melyeket találhatott. Mit a bujdosók vérei s a foglyok barátai, jövőben magokat is féltve, nem csekély bajnak tekintettek. S ezért közöttök botránkozás támadt“. (Szabó Károly, *Rogerius* mester, 1861. 6.)

Magyarázni tudtommal még csak *Bátky Zsigmond* próbálta ezt a két idézetet A magyar szék eredetéhez c. cikkében: Népr. Ért. XXIII. 32. Szerinte itt úgynevezett *gyalogszék*-ekről, vagyis apróbb, hordozható székekről van szó, olyanokról, amelyeneket öregasszonyok a templomba, fonólánnyok a guzsalyasba, általában közös összejövetelekbe ma is magukkal szokták hordani. Azt hiszi, hogy a magyar uraknak ez a *Freisingi Ottó*tól feljegyzett cselekedete valami különleges magyar szokás lehetett, mert ha az általa jól ismert német császári udvarban is látta volna bizonyára nem jegyezte volna fel. Azt is valószínűnek tartja *Bátky*, hogy régi, eleinte talán úri szokás lehetett ez a gyalogszékre való telepedés, pl. tanácskozás, vagy kitüntető vendégfogadás alkalmával, mert eleink úgy látszik öröklött, talán előjogú hagyományossággal ragaszkodtak hozzá. E szék-kérdésnek *Bátky*-féle magyarázata azonban nézetem szerint egészen téves. Először is nagy kérdés, hogy vajjon az a ma itt-ott észlelhető szokás, hogy öreg asszonyok vagy leányok templomba vagy összejövetelekre magukkal visznek egy kis széket, ősi szokás-e. De még ha ősi szokás is, semmivel sincsen bizonyítva, hogy ez valamikor az urak, előkelő társadalmi osztályok körében is dívott volna, pláne tanácskozás vagy kitüntető vendégfogadás alkalmával. Sőt ebben az esetben teljesen

érthetetlen volna, hogy mi kifogása lehetett ezen ősi magyar szokás ellen IV. Béla királynak, s mi ingerelhette őt fel anynyira, hogy felégettette a magyar báró székeit-kivéven az érsekeket és püspököket! Ellenben teljesen érthetővé válik ez a szék-ügy azzal a természetes feltevessel, hogy a magyar királyok udvari élete a középkorban nem igen különbözhetett a nyugat-európai királyi és fejedelmi udvarokétól.

Az európai civilizált népek úri osztályai a középkorban kizárólag *padokon* ültek, otthon a lakosztályukban, a templomban, a bíróságnál, ünnepek alkalmával, mindenütt és mindig. Mai értelemben vett *széken*, vagyis *egy* ember részére való ülőbútoron ülni — akkor még a kiváltság jelképe volt. Csak uralkodók, főpapok, magas rangú ítélkező bírák ültek ilyen székeken, s ezeknek mindig magas háttámlájuk és két kartámaszuk volt, tehát *trónusok* voltak. A trónus ülőlapja pedig mindig olyan magas volt, hogy *zsámoly* kellett a rajta ülőnek a lába alatt. Ez a zsámoly feltétlenül hozzá tartozott a trónushoz. Százával maradtak fenn gyűléseket, tanácskozásokat ábrázoló régi képek, festmények, fametszetek és rézkarcok, s ezeken mindig csak *egy* trónus-szerű széket látunk, amelyen vagy az uralkodó vagy a püspök ül, mindenki más pedig áll, vagy a terem szélein végigfutó (beépített, mozdíthatatlan) padokon ül. Még a XV. században is ez volt a divat. Olyan képeken is, amelyekeken lakomák vannak ábrázolva, a király vagy a püspök külön karosszéken ül, előtte kis terített asztalkával, a többiek pedig mind a terem falai mentén levő padokon, amelyek előtt az ételek számára hosszú asztalok vannak felállítva. Külön széke nincsen senkinek. Hiszen tudjuk, hogy még XIV. Lajos udvaránál is, amikor már az egyes szék divata egész Európában, gazdagnál, szegénynél egyaránt el volt terjedve, a király jelenlétében való leülés külön kiváltság volt, ami azonban persze állandó intrikákra adott alkalmat, s melyek egyesek győzelmével, mások megalázásával végződtek. A különféle székfajták akkor éppen úgy rangba voltak sorolva, mint az urak, akik jogosultak voltak ezekre a székekre ráülni. Rangban legelső volt a *fauteuil*, magyarul *zsóllye*, (régii névvel *zeccel*-szék). Nyilván azért, mert ennek az alakja hasonlított legjobban a trónushoz. Utána következett a *chaise*, ez után a *placet* (támla nélküli szék) vagy a *ployant*, az ollószerkezetű összehajtható támla nélküli szék. Fejedelmek látogatása alkalmával hosszú és részletes diplomáciai tárgyalások folytak arról, hogy az előkelő vendégnek mi-

ilyen fajta székre van joga és a kíséretében levő urak közül kik ülhetnek széken és kik nem. A széktámla magassága jelképezte a rajta ülő személy méltóságát vagy rangját.

Ennek ismeretében immár könnyen érthetővé válik a II. Géza és IV. Béla korabeli szék-ügy. A büszke magyar urak, mind egy-egy kiskirály, nyilván nem padon, hanem kiváltságot jelképező széken akartak ülni, amilyenek a hercegek, érsekek és püspökök ültek. Mivel pedig a királyi udvarban annak a kornak szokása szerint nem volt annyi szék, hogy nekik is juthatott volna, tehát hazulról vitettek maguknak széket a királyi udvarba. Ezt IV. Béla király nem akarta megengedni és ezért, bizonyára heves vita után, elégettette az uraknak hazulról a királyi udvarba hozatott székeit. De ezek a székek semmi esetre sem lehettek u. n. *kisszékek*, amilyeneken akkor is, ma is legfeljebb a parasztasszonyok ültek. Olyan *zsámolyféle* sem lehetett ez a szék, amilyenek a király a lábát szokta nyugtatni. Lehetetlen elhinni azt, hogy a magyar urak éppen ilyen kényes *kiváltság-kérdés* esetében kezdetleges parasztszékecskékre vagy zsámolyokra ültek volna. Az, hogy a magyar urak „magukkal szokták vinni székeiket“, nyilván nem szó szerint értendő; nem sajátkezűleg vitték székeiket (mint templombamenő öreg asszonyok vagy fonóba járó leányok a *kisszékeiket*), hanem szolgálóikkal vitették el hazulról a királyi udvarba.

Hogy közelebbről milyenek lehettek ezek a székek, arra talán rávezet az az ismeretünk, hogy a román építő stílus korában, tehát II. Géza és IV. Béla király uralkodása idején is, a trónusféle egyes szék mellett még egy másik székforma volt használatban, mint tiszteletadó ülőbútor, de ez is csak fejedelmi és egyházi használatban: egy (antik római eredetű) összehajtható szék, melynek németül *faltestuol*, *fealdestol*, *fieldstol*, ahd. *valdistuol*, (innen a középlatin *faldistorium*), franciául *fadesteuil*, *faudesteuil*, *faudestuef*, *faudestuel*,¹ később *ployant* volt a neve. (Az a szék, amely mint fentebb láttuk, később, XIV. Lajos idejében már a rangsor végén szerepelt.) Ez a szék tehát a XII–XIII. században *kiváltságos bútor is volt* és összehajtván könnyen vihető is volt s ezért valószínűnek tartom, hogy ilyenfajtajúak lehettek azok a székek, amelyeket a magyar urak magukkal vittek vagy inkább vitettek, mikor a király udvarába mentek.

Cs. Sebestyén Károly.

¹ Viollet-le-duc, Dictionnaire du mobiliere, I, 109, 399.